

LUOVA TUHO – IKUINEN TOIVO

Joseph Schumpeter (1883–1950) oli yksi 1900-luvun alkupuoliskon suurista yhteiskuntatieteilijöistä. Hänen käsitteistään tunnetuin on luova tuho, *Creative Destruction* (Schumpeter 1942). Tällä visionomaisella käsitteellä hän yritti kuvata kapitalistisen talouden evoluution ristiriitaista perusluonetta.

Schumpeterista on kirjoitettu paljon tutkimuksia ja niissä esiintyy erilaisia painotuksia johtuen osittain siitä, että Schumpeter oli monella tavalla paradoksaalinen henkilö ja ajattelija. On myös vaikea saavuttaa teorianhistoriallista täsmällisyyttä sen suhteen, millaisia näkemyksiä Schumpeterin aikaisissa tieteellisissä keskusteluissa oli esillä ja miten hän niihin täsmälleen ottaen suhtautui, koska hän liikkui tavattoman laajalla alueella. Näillä varauksilla artikkelini tarkoitus on antaa lukijalle johdatus Schumpeterin henkilöhistoriaan ja ajatteluun ja auttaa näin lukemaan tämän numeron muita kirjoituksia.

Esitykseni rakentuu Schumpeterin omien tekstien ohella suurelta osin kahden kirjan varaan. Suurena innoituksen lähteenä on Thomas K. McCrawin (2007) kirjoittama tuore Schumpeter-elämäkerta *Prophet of Innovation – Joseph Schumpeter and Crea-*

tive Destruction. International Joseph A. Schumpeter Society palkitsi kirjan vuonna 2008. McCraw on Harvardin yliopiston liiketoiminnan historian emeritusprofessori. Hän tarkastelee Schumpeterin teoksia kytkennässä niiden kulloiseenkin yhteiskunta- ja henkilöhistorialliseen tilanteeseen painottaen Schumpeterin talousso-
siologista puolta.

Toinen keskeinen lähteeni on International Joseph A. Schumpeter Societyn nykyisen puheenjohtajan, tanskalaisen Espen Sloth Andersenin (2009) kirjakäsikirjoitus ”Schumpeter’s Evolutionary Economics – A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Engine of Capitalism”. Andersen on keskeisiä hahmoja Aalborgin yliopistossa 1980-luvulla perustetussa yksikössä IKE Group of Innovation Studies ja 1990-luvulla perustetussa Danish Research Unit for Industrial Dynamics (DRUID). Kirjassaan Andersen yrittää rekonstruoida Schumpeterin teorian hänen pääteostensa systemaattisella analyysillä. Taloustieteilijänä Andersen keskittyy Schumpeterin kontribuutioon taloustieteeseen.

Seuraan tämän artikkelin ensimmäisessä osassa McCrawin historiallista lähestymistapaa ja toisessa osassa Andersenin

teoreettista lähestymistapaa. Lisäksi kuvaan Schumpeterin ajatusten myöhempiä historiaa ja hänen näkemystensä rajoituksia nykytutkimuksen näkökulmasta. Tilan säästämiseksi olen minimoinut viitteet päälähteisiini.

JOSEPH A. SCHUMPETER 1883–1950:
LUOVUUDEN VALOA TUHON
VARJOSSA

Schumpeter syntyi Trieschin kaupungissa Itävalta-Unkarin keisarikunnassa nykyisen Tsekin tasavallan alueella. Schumpeterit kuuluivat kaupungin saksankieliseen keskiluokkaiseen eliittiin. Schumpeterin isä oli kolmannen polven tekstiiliyrittäjä. Yritys oli alueen ensimmäinen, jossa höyrykone oli käytössä. Schumpeterin Johanna-äiti tuli saksankielisestä lääkärisuvusta Iglau kaupungista (nyk. Jihlava).

Nelivuotiaan Jozsi-pojan elämä sai äkillisen käänteeseen, kun hänen isänsä kuoli onnettomuudessa vuonna 1887. 26-vuotias Johanna reagoi onnettomuuteen yllättävästi. Sen sijaan että olisi jäänyt suvun hoitoon, hän perusti erikoisen kahden hengen ”yrityksen” ainoan lapsensa kanssa. Sen missio oli saattaa Jozsi koulutien kautta menestykseen. Tämän toteuttamiseksi he muuttivat vuonna 1888 Graziin nykyisen Itävallan alueelle. Vuonna 1893 Johanna avioitui eläkkeellä olevan kenraalin kanssa. Yläluokkaistunut perhe muutti pääkaupunkiin Wieniin. Jozsi kävi Wienissä aristokraattista Theresianum-koulua, jossa hän oppi käyttämään kuutta kieltä ja sai laajan yleissivistyksen. Sen jälkeen hän aloitti opinnot Wienin yliopistossa.

Wienin kansainvälinen suurkaupunki eli noina vuosituuhannen vaihteen vuosina rajua muutuskautta. Se mikä toteutui Englannissa yli 200 vuoden aikana, toteutui Itävalta-Unkarissa nopeasti Schumpeterin nuoruusvuosina. Nationalismi, modernismi, liberalismi ja työväenliike nostivat päätään toisen teollisen vallankumouksen marsmittaessa samaan aikaan uutta tekniikkaa tehtaisiin ja koteihin. Wienin kahvilat tul-

vivat suuria intellektuelleja monilta aloilta.

Schumpeter opiskeli 1901–1906 oikeustieteellisessä tiedekunnassa ennen kaikkea taloustiedettä. Tuon ajan taloustieteellisen keskustelun tilaa hallitsi kolme lähestymistapaa. Wienissä vahvin lähestymistapa oli uusklassinen koulukunta, jonka tärkeimpiä edustajia olivat Lausannen koulukunta (Léon Walras ja Vilfredo Pareto), itävaltalainen taloustiede (Carl Menger, Eugen Böhm-Bawerk ja Friedrich von Wieser), englantilainen Alfred Marshall ja yhdysvaltalainen John B. Clark. Schumpeterille uusklassikkojen kirjoista tärkeimmät olivat Walrasin *Éléments d'économie politique pure, ou théorie de la richesse sociale* (1874; käännetty myöhemmin englanniksi nimellä *Elements of Pure Economics, or the Theory of Social Wealth*), Marshallin *Principles of Economics* (1890) ja John B. Clarkin *The Distribution of Wealth* (1899).

Uusklassisen koulun haastaja oli saksalainen historiallinen koulu johtajinaan Gustav von Schmoller, Werner Sombart, Max Weber ja Arthur Spiethoff. Schumpeterille tärkeitä kirjoja olivat Schmollerin *Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre* (1900), Sombartin *Der Moderne Kapitalismus* (1902) ja Weberin *Die Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus* (1904) ja Arthur Spiethoffin suhdannetutkimukset. Saksalainen historiallinen koulukunta vastusti Mengerin edustamaa uusklassista suuntausta. Nimitys ”itävaltalainen taloustiede” on alkujaan peräisin Schmollerin ja Mengerin välillä kehkeytyneestä ”Methodenstreitista”. Schmoller edusti historiallis-induktiivista traditiota, kun taas Menger puolusti teoreettis-deduktiivista tutkimusotetta.

Toinen taloustieteellistä keskustelua leimannut väittely Wienissä koski Marxin talusteoriaa. Schumpeterin opettajista Böhm-Bawerk oli Euroopan tunnetuin Marxkriitikko. Hänen kirjansa *Kapital und Kapitalzins* (1884) ja *Zum Abschluss des Marxschen System* (1896) olivat aikakauden tärkeitä teoksia. Marxin teorialla oli Wienissä kuitenkin myös kannattajansa.

Wienissä muodostui austro-marxilainen ryhmittymä, jota olivat perustamassa muun muassa Schumpeterin ikätoverit Otto Bauer ja Rudolf Hilferding. Bauerista tuli vuonna 1918 Itävallan sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtaja. Hilferdingistä tuli Saksan sosialidemokraattisen puolueen teoreetikko ja talousministeri 1920-luvulla. Hänen tunnetuin kirjansa on *Das Finanzkapital* (1910).

Ratkaisevaa Schumpeterin ajattelun hahmottumiselle oli osallistuminen vuonna 1905 Böhm-Bawerkin Marx-kurssille. Samalle kurssille osallistui myös Ludwig von Mises, josta oppilaansa Friedrich von Hayekin kanssa tuli tunnetuimpia niin sanotun vapaan markkinatalouden teorian kehittäjiä. Nykyisin nimitys ”itävaltalainen taloustiede” liitetään useimmiten muun muassa näiden kahden ajattelijan edustamaan suuntaukseen. Misesin ja Böhm-Bawerkin vastapainona kurssilla oli kolme sosialistia: Bauer, Hilferding ja Emil Lederer, jotka painottivat kapitalismin heikkouksia, mikä ilmeni muun muassa ylituotantokriiseissä.

Tässä jännitteisessä älyllisessä ja yhteiskunnallisessa ilmapiirissä Schumpeter kehitti omaperäistä visiotaan, johon hän yhdisti aineksia useista taloustieteen suuntauksista. Keskeinen kysymys oli: miten selittää kapitalismin evoluutiota, suhdannevaihteluja ja kriisejä?

Schumpeter matkusti valmistumisensa jälkeen vuonna 1906 Berliiniin ja opiskeli siellä Schmollerin ja Sombartin laitoksella. Sitten hän matkusti yli vuodeksi Lontoon. Hän istui British Museumissa ja ahmi tietoutta. Hän kiersi London School of Economicsin, Cambridgen (missä tapasi Marshallin) ja Oxfordin. Hän kävi tilastotieteilijä ja evoluutioteoreetikko Karl Pearsonin kursseja ja suomalaisittain kiinnostavasti myös sosiologi Edward Westermarckin kurssin. Schumpeter avioitui vuonna 1907 Gladys Ricarde Seaverin kanssa. Aviopari matkusti Egyptiin Kairoon, missä Schumpeter perusti lakitoimiston, joka osoitautui erittäin kannattavaksi.

Kiertueensa aikana Schumpeter kirjoitti

600-sivuisen kirjan, joka julkaistiin vuonna 1908 otsikolla *Das Wesen und der Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie*. Schumpeter kävi viemässä kirjan Walrasille, mutta heidän näkemyksensä eivät lähestyneet, vaikka Schumpeter tunsikin edelleen ihailua Walrasia kohtaan. Kirja sai kohutuullisen myönteisiä arvosteluja Yhdysvalloissa, Saksassa ja Englannissa.

Kirja on ohjelmallinen kuvaus tasapainotaloustieteestä ja sen rajoista, eräänlainen negatiivinen kuvaus siitä, mihin taloustiede ei pääse käsiksi uusklassisen käsitteistön avulla.

Kirja oli osa Schumpeterin tohtorointumista ja hän päteväytyi yliopisto-opettajaksi. Vuonna 1909 hänet nimitettiin apulaisprofessoriksi Czernowitzin yliopistoon. Kaupunki on nykyiseltä nimeltään Chernivtsi ja sijaitsee Ukrainassa. Täällä Schumpeter kirjoitti toisen ohjelmallisen kirjansa, joka vahvisti pohjan sille mitä nykyään kutsutaan schumpeterilaisuudeksi. Kirja ilmestyi vuonna 1911 otsikolla *Die Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung*. Kirjassa Schumpeter esitti perusajatuksensa innovaatiopohjaisesta kapitalismin evoluutiosta ja erityisesti siitä mallista, jossa pääosassa ovat uusia yrityksiä perustavat luovat yrittäjät. Pian tämän jälkeen Schumpeter nimitettiin Grazin yliopiston poliittisen taloustieteen professoriksi.

Schumpeter oli hyödyntänyt kirjoissaan John B. Clarkin ajatuksia. Clarkin aloitteesta vuonna 1913 Columbian yliopisto kutsui Schumpeterin vierailevaksi professoriksi New Yorkiin. Schumpeter matkusti paljon vierailen merkittävässä yliopistoissa. Hän vakuuttui, että hänen teoriansa kuvasi erityisen hyvin Yhdysvaltain talouden kehitystä ja että Yhdysvallat oli nousemassa johtavaan taloudelliseen ja tieteelliseen asemaan. Schumpeter oli kovaa vauhtia matkalla tavoittelemaansa maailmanmaineeseen.

Mutta sitten vanha Eurooppa räjähti hänen altaan.

Itävalta-Unkarin julistettua sodan Serbialle käynnistyi I maailmansota, jossa

Itävalta-Unkari oli häviölle jäävien keskusvaltojen joukossa. Schumpeter sai vapautuksen sotaan osallistumisesta. Hän kirjoitti muun muassa kirjan taloustieteen historiasta nimellä *Epochen der Dogmen- und Methodengeschichte* (1914). Kirja oli Max Weberin tilaama ja kuului Weberin toimittamaan kokonaisuuteen ”Grundriss der Sozialökonomik”.

Huoli Itävalta-Unkarin tulevaisuudesta veti Schumpeterin mukaan politiikkaan. Hän alkoi kirjoittaa talouspoliittisia muistioita, jotka johtivat paradoksaaliseen lopputulokseen: Schumpeter nimettiin sodanjälkeisen pikku-Itävallan hallituksen talousministeriksi vuonna 1919, koska hänen taloustieteellinen maineensa oli suuri ja koska hallituksen ulkoministeri oli opiskelukaveri Otto Bauer. Schumpeterin ministerin ura jäi puolivuotiseksi vailla menestystä.

Käytännölliset kysymykset jäivät kuitenkin hallitsemaan Schumpeterin elämää. Hän erosi professorin virasta vuonna 1921. Schumpeter ryhtyi kokeilemaan oman talousteoriansa soveltamista. Hänestä tuli yksityispankin osakkeenomistaja ja johtaja. Schumpeter keskittyi varallisuutensa kasvattamiseen sijoittamalla innovatiivisiin yrityksiin. Menestys oli aluksi suuri, mutta sitten vuonna 1924 Itävallan osakemarkkinat romahtivat ja Schumpeterin sijoitukset menettivät arvonsa.

Schumpeter pelastautui takaisin akateemiselle uralle. Bonnin yliopisto tarjosi hänelle vuonna 1925 julkistalouden professorin virkaa. Hänen pääsyinsä Bonniin varmistivat hyvät suhteet suhdannetutkija Spiethoffiin, joka oli siellä professorina. Schumpeter muutti Bonniin yhdessä vastaviehityksen toisen puolisonsa kanssa. Annie Schumpeter odotti lasta, mutta tapahtumat saivat taas onnettoman käänteen. Heinäkuussa Schumpeterin äiti kuoli Wienissä, ja elokuussa Annie ja vastasyntynyt poika kuolivat molemmat ennenaikaisessa synnytyksessä.

Yksinjäätynyt Schumpeter suuntautui hurjavauhtiseen tutkimukseen ja luennointiin.

Hän jatkoi siitä mihin oli jäänyt kymmenen vuotta aiemmin. Hän toimitti lyhennetyn saksankielisen version kirjastaan *Die Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung* (1926). Hän kirjoitti myös paljon talouspoliittisia kirjoituksia, jotka liittyivät muun muassa suuren laman puhkeamiseen 1920-luvun lopulla. Lisäksi hän perehtyi uusiin suhdanneteorioihin ja kapitalismin kehitykseen eri maissa. Nämä analyysit viittasivat muun muassa suuryritysten kasvavaan merkitykseen. Schumpeterin täsmentyneet ajatukset ilmenevät esimerkiksi artikkelissa ”The Instability of Capitalism”, joka ilmestyi vuonna 1928 Keynesin toimittamassa *Economic Journalissa* (Schumpeter 1988, 47–72). Artikkelin syntyi Keynesin kanssa käydyin monivaiheisen kirjeenvaihdon myötä ja siinä Schumpeter ilmeisesti käytti innovaatio-termiä ensimmäisen kerran kirjallisessa tekstissä (McCraw 2007, 528).

Schumpeterin Bonnin kauden alettua yhdysvaltalainen Frank Taussig alkoi houkutella häntä vierailevaksi professoriksi Harvardin yliopistoon. Edellisen Yhdysvaltain matkan menestyksen innostamana Schumpeter ottikin kutsun vastaan ja luennoi Harvardissa lukukaudella 1927–28 sekä 1930. Jälkimmäisellä matkalla Schumpeter vieraili myös Japanissa. Harvard vakuuttui Schumpeterista ja päinvastoin, ja tämän seurauksena Schumpeter erosi Bonnista ja muutti Harvardiin vuonna 1932 loppuelämäkseen.

Vuonna 1933 50 vuotta täyttänyt Schumpeter herätti loistavana esiintyjänä paljon huomiota ja hänen läheisyydessään Harvardissa toimi taloustieteilijöiden joukko, johon kuuluivat muun muassa myöhemmät nobelistit Paul Samuelson, Wassily Leontief ja James Tobin sekä sellaiset poikkeavat ajattelijat kuin Paul Sweezy, Nicolas Georgescu-Roegen ja John Kenneth Galbraith. Harvard University Press julkaisi vuonna 1934 lyhennetyn ja korjatun englanninkielisen hänen peruskirjastaan nimellä *The Theory of Economic Development – An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Samalla

hän yritti kirjoittaa uusia kirjoja raha- ja suhdanneteorioistaan, mutta ne etenivät hitaasti.

Yksi syy siihen oli, että 1930-luvulla Schumpeter yritti siirtyä enemmän matemaattiseen suuntaan teorian muodostuksessa ja tilastollisen empiirisen aineiston käytössä. Jo vuonna 1930 hän oli perustamassa Econometric Societyä yhdessä Irving Fisherin ja norjalaisen ekonometria-sanan keksijän, Ragnar Frischin kanssa. Schumpeter kirjoitti seuran *Econometrica*-lehden ensimmäiseen numeroon johdantoartikkelin ”The Common Sense of Econometrics”, jossa hän toivoi hedelmällistä yhteistyötä kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen välillä (Schumpeter 1988, 100–109). Hän oli myös seuran puheenjohtaja vuosikymmenen lopulla. Usein on väitetty, ettei Schumpeter onnistunut teoriansa mallintamisessa, koska hän oli huono matematiikassa. Tämä on osatotuus. Tärkeämpää oli se, etteivät tuonaikaiset mallit olleet vielä kehittyneitä. Esimerkiksi peliteoria pääsi vauhtiin vasta myöhemmin. Lisäksi Schumpeter halusi säilyttää malleissaan vahvan ei-deterministisen toimijuuden, minkä mallintaminen ei ole helppoa.

Schumpeterin kirjaprojekteja vaikeutti myös se, että Schumpeterin kilpailijakseen kokema Keynes julkaisi vuonna 1930 kirjan *A Treatise on Money* ja vuonna 1936 vielä kuuluisammaksi tulleen *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Näillä kirjoilla Keynes loi makrotaloustieteen perustan ja keynesiläisyytenä tunnetun talouspoliittisen suuntauksen. Schumpeter jäi Keynesiin nähden altavastaajaksi taloustieteen innovaattorina.

Kolmas Schumpeterin työtä vaikeuttanut seikka oli yksinäisyys äidin ja vaimon kuoleman jälkeen. Schumpeter avioitui vuonna 1937 Romaine Elizabeth Boody Firuskin (1898–1953) kanssa. Elizabeth Schumpeter oli väitellyt Harvardissa vuonna 1934 osin Schumpeterin ohjauksessa Englannin ulkomaankaupasta ja oli Yhdysvaltojen harvoja Japani-tutkijoita.

Schumpeterin *Business Cycles – A Theo-*

retical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process ilmestyi vihdoin vuonna 1939 kaksiosaisena yli 1000-sivuisena teoksena. Kirja sisälsi Schumpeterin täsmentyneen suhdanneteorian ja historiallisen analyysin suhdannekehityksestä useissa maissa eri toimialoilla. Kirjassa tarkastellaan myös kolmen organisatorisen innovaation, tehtaan, suuryhtymän ja modernin finanssijärjestelmän syntyä. Schumpeterin kirjan vastaanotto ei ollut hyvä. Kirja ei tyydyttänyt matemaattisesti suuntautuneita eikä siinä ollut Keynesiin verrattavaa poliittista ohjelmaa.

Pian tämän jälkeen puhkesi toinen maailmansota. Schumpeter oli tässä vaiheessa intellektuaalisesti melko yksin. Hän oli ottanut Yhdysvaltain kansalaisuuden vuonna 1939, mutta Saksassa asuneena ja Japanin kulttuurin ystävänä hänen oli vaikea hyväksyä sodan logiikan mukaista yksinkertaistamista. Häntä voidaan myös arvostella kyvyttömyydestä ymmärtää Hitlerin Saksan ja militaristiseksi kehittyneen Japanin hallinnon vaarallisuutta. Schumpeter oli huolissaan Stalinista ja Neuvostoliiton kasvavasta vallasta.

Schumpeter oli intellektuaalisesti eristyksissä myös toisesta syystä. 1930-luvun syvä lama jatkui Yhdysvalloissa aina 1940-luvun sotavuosiin saakka. Kapitalismin ja erityisesti suuryritysten maine oli kehno ja monet intellektuellit kääntyivät tukemaan marxilaisuutta, kuten esimerkiksi Schumpeterin opetusassistentti Paul Sweezy. Toisena suuntauksena yhteiskunnallisessa keskustelussa esiintyivät Schumpeterin Wienin aikaisen opiskelutoverin Ludwig von Misesin kannattajat, jotka vastustivat kaikkea valtiointerventionismia. Voimakkain ryhmä oli kuitenkin presidentiksi vuonna 1933 nousseen Franklin D. Rooseveltin New Deal -politiikan ja keynesiläisyyden takana. Schumpeter ei ollut von Misesin ajatusten kannattaja, mutta ei tukenut myöskään Rooseveltin politiikkaa.

Tämä yhteiskuntapoliittinen tilanne muodostaa taustan Schumpeterin kuuluisimmalle, vuonna 1942 ilmestyneelle kirjalle *Ca-*

pitalism, Socialism, and Democracy. Kirjan siteeratuun kappale on nimeltään ”Creative Destruction”, ”Luovan tuhon prosessi”. Ei ole varmaan sattuma, että voimakas sanonta *luova tuho* ilmestyi ensimmäisen kerran juuri Schumpeterin sotavuosina kirjoittamaan tekstiin, vaikka sama perusajatus on läsnä jo kirjoissa vuosilta 1908 ja 1911.

Kirjan ensimmäisessä luvussa Schumpeter kommentoi Marxia. Kirjan toisen luvun alkupää selittää, miksi kapitalismin talous on niin rajusti muuttuva. Tässä Schumpeterin kärki on toisaalta kohdistettu suuryritysten kriitikoille, jotka eivät näe sitä, että suuryrityksetkin ovat oligopolistisen kilpailun oloissa pakotettuja innovoimaan, ja toisaalta hän pilkkaa valtavirtataloustieteilijöitä, jotka eivät kykene staattisine tasapainomalleineen ja täydellisen kilpailun oletuksineen ymmärtämään kapitalismin perimmäistä olemusta: ”Tämä Luovan Tuhon prosessi on olennainen tosiasia kapitalismista. Siitä kapitalismi koostuu ja siinä jokaisen kapitalistisen konsernin on eletävä.”

Tämän jälkeen Schumpeter pohtii, onko kapitalismi tuomittu epäonnistumaan. Kirjassa esitetään argumentti, että kyllä, kapitalismi on tuomittu epäonnistumaan, mutta ei taloudellisista, vaan kulttuuris-sosiaalisista syistä. Seuraavassa jaksossa Schumpeter kysyy, voiko sosialismi toimia, ja vastaa, että voi. Tätä jaksoa erityisesti on luettu kahdella tavalla. Tekstirivien ajatus on, että tietynlainen sosialismi voi toimia, mutta rivien välistä useimmat ovat lukee neet, että Schumpeterin sosialismin toteuttamiselle asettamat ehdot ovat sellaiset, että hänen oikeasti tarkoittamansa vastaus oli: ei, sosialismi ei voi toimia, ainakaan tavalla, jota hän olisi valmis tukemaan. Seuraavassa jaksossa Schumpeter pohtii demokratian suhdetta kapitalismiin ja sosialismiin ja viimeisessä hän tarkastelee sosialististen puolueiden kehitystä.

Schumpeterin kirja sai myönteistä vastakaikua ja vuonna 1950 ilmestynyt kolmas painos teki kirjasta lopulta kansainvä-

lisen bestsellerin. Tähän painokseen on liitetty Schumpeterin viimeisen julkisen esityksen kirjallinen versio, jonka hän sai lähes valmiiksi kuolemaansa edeltävänä iltana. Sen otsikko on ”The March Into Socialism”. Schumpeterin huoli oli se, että julkinen sektori oli sodan oloissa ja sodan jälkeen kasvamassa niin merkittäväksi tekijäksi, että kapitalismin taloudellinen moottori tukahtuu. Valtiollista kapitalismia voidaan hänen mukaansa jo kutsua eräänlaiseksi sosialismiksi, jos sen peruspiirteenä pidetään keskitettyä suunnittelua.

Kapitalismin kohtalo -teeman ohella Schumpeter yritti vuoden 1942 jälkeen vielä kirjoittaa kokonaisnäkemystään teoreettiseksi kirjaksi, jonkinlaiseksi vastinpariksi Keynesin *General Theory* -kirjalle. Tämä hanke ei kuitenkaan toteutunut. Lisäksi hän pohti uudenlaisen evoluutionaarisen matematiikan mahdollisuutta ja tuki uutta tutkimusyksikköä Harvard Center for Research in Entrepreneurial History. Pääprojektina hänellä oli kirja taloustieteen historiasta. Tämäkään kirja ei valmistunut Schumpeterin elinaikana, mutta onneksi Elisabeth Schumpeterin sitkeän työn ansiosta 1260-sivuinen kirja saatettiin julkaista vuonna 1954 otsikolla *History of Economic Analysis*.

Keynesin kuoltua vuonna 1946 Schumpeter oli maailman tunnetuin elossa oleva taloustieteilijä. Hänet valittiin vuodeksi 1948 American Economic Associationin presidentiksi ensimmäisenä ulkomailla syntyneenä Yhdysvaltain kansalaisena. Tämän jälkeen hänet vielä valittiin International Economic Associationin ensimmäiseksi presidentiksi.

Schumpeter kuoli kotonaan keskellä kirjoja, käsikirjoituksia ja tuhansia muistilappuja tammikuun 8. päivänä vuonna 1950 66-vuotiaana.

YRITYS TIIVISTÄÄ JOSEPH
SCHUMPETERIN KESKEISIMPIÄ
NÄKEMYKSIÄ

1. *Näkökulmien ja menetelmien laaja-alainen yhdistely.* Schumpeter oli omaperäinen ajattelija erityisellä tavalla. Hän ei ollut omaperäinen siinä mielessä, että olisi kehittänyt kokonaan uuden, muista ajassa liikkuneista suuntauksista etäällä olevan oman suuntauksensa, kuten teki aikalaisensa Thorstein Veblen kirjallaan *The Theory of the Leisure Class* (1899). Sen sijaan hän yhdisteli teoriarakennelman, johon hän sijoitti näkemyksiä useista keskenään kiistelevistä taloustieteellisistä koulukunnista. Sen lisäksi hän korosti metodista monipuolisuutta: tarvitaan teoriaa, tilastotieteellistä analyysia sekä historiaa. Schumpeter ei kannattanut taloustieteen eristäytymistä muista tieteistä, vaan päinvastoin painotti sosiologian ja psykologian tärkeyttä teorian kehittämisessä ja kokonaiskuvan luomisessa. Taloussosiologian korostamisesta huolimatta Schumpeteria ei yleensä luokitella institutionaalisen taloustieteen edustajaksi.

Jotkut ovat syyttänyt Schumpeteria eklektikoksi. Hänen oman näkemyksensä mukaan eri näkemysten yhdistely on mahdollista, jos ymmärretään, että eri lähestymistavat tarkastelevat usein eri asioita, että todellisuuden kuvaamisessa tarvitaan rinnakkaisia metodeja, ja jos irrottaudutaan eri lähestymistapoihin liittyvistä ideologisista aineksista. Onnistunut yhdistely on haasteellista, mutta tavoite on edelleen ajankohtainen.

2. *Tasapainotaloustiede ja evoluutionaarinen taloustiede.* Monet taloustieteilijät – aivan erityisesti Marshall – pohtivat 1900-luvun alussa, miten uusklassisen taloustieteen viitekehystä voitaisiin laajentaa niin, että talouden rakenteelliset muutokset saataisiin kuvaan mukaan. Schumpeter ei uskonut tasapainotaloustieteen venyttämiseen eikä hän lähtenyt seuraamaan Veblenin valitsemaa suuntaa artikkelissa

”Why is economics not an evolutionary science?” (1898), jossa uusklassisen taloustieteen oletuksista luovutaan kokonaan. Schumpeterin ratkaisu oli jakaa taloustiede kahteen osaan. Tässä hän seurasi selvimmin John B. Clarkia. Toinen haara tutkii taloutta jossakin tasapainotilassa tai lähellä sitä (*equilibrium economics*). Toinen taas tutkii talouden evoluutiota, sen siirtymistä yhdestä tasapainotilasta toiseen ja pitkän ajan evoluutiota (*evolutionary economics*). Schumpeterin mukaan Walrasin esittämä malli oli jo pitkälle viety viitekehys tasapainotalouden analyysiin. Sen sijaan se oli mahdoton viitekehys talouden evoluution tarkasteluun. Tähän liittyy Schumpeterin huomatus ”Luovan tuhon prosessi” -katkelmassa: “[...] yleensä ongelma nähdään se, miten kapitalismi hallinnoi olemassa olevia rakenteita, kun taas todellinen ongelma on, kuinka se luo ja tuhoaa niitä. Niin kauan kuin tätä ei tunnusteta, tutkija tekee merkityksetöntä työtä. Heti kun se tunnustetaan, hänen näkemyksensä kapitalistisesta käytännöstä ja sen yhteiskunnallisista seurauksista muuttuvat huomattavasti.”

Schumpeter katsoi päätehtäväkseen kehittää evoluutionaarista taloustiedettä, jossa erityisesti tarvitaan teorian ja tilastollisen analyysin ohella historiallista ja sosiologista analyysia. Voidaan ehkä sanoa, että Schumpeter yritti tehdä taloustieteelle sen mitä Darwin teki biologialle: kehittää teoriaa ja menetelmiä, jotka auttavat tutkimaan taloudellisen elämän evoluution historiallista prosessia.

3. *Kapitalismin moottorin sisäänrakennettu (endogeeninen) muutosenergia.* Schumpeterin lähtökohta kapitalistisen talouden evoluution analyysissa on se, että tähän taloudelliseen järjestelmään on erityisellä tavalla sisäänrakennettu pyrkimys tulevaisuuteen suuntautuviin toimiin teknistä taloudellisten mullistusten, innovaatioiden, aikaansaamiseen. Tästä ajatuksesta hän on eniten velkaa Marxille, kuten hän toteaa ”Luovan tuhon prosessi” -tekstissä: ”Voi tuntua kummalliselta, että joku voi olla

huomaamatta näin itsestään selvää tosi-
asiaa, jota sitä paitsi jo Marx aikoinaan
korosti.” Marxin ja Engelsin *Kommunisti-*
sessä Manifestissa esittämä kapitalismin
raivoisan muutosvoiman kuvaus jätti nuo-
reen Schumpeteriin kesällä 1905 lähte-
mättömän jäljen. Marx ja Engels (1848/
1978) kirjoittivat, että ”porvaristo ei voi
tulla toimeen aiheuttamatta jatkuvasti mul-
listuksia tuotantovälineissä, vallankumouk-
sellistamatta tuotantosuhteita, siis yhteis-
kunnallisia suhteita kokonaisuudessaan”.
Ja Schumpeter toistaa lähes sanatarkasti
vuoden 1939 kirjassaan: ”Teollisen valla-
nkumouksen ’progressiivinen’ ilmapiiri on
ainoa jossa kapitalismi voi elää.” ”Paikal-
laan oleva kapitalismi on terminologinen
ristiriitä.”

Schumpeter jakoi myös sen Marxin
näkemyksen, että tämän pyrkimyksen taut-
talla on kapitalismin perustavalaatuinen
instrumentalismi, jossa keino muuttuu pää-
määräksi. Sijoitettavan pääoman tavoitteena
on tuottaa enemmän pääomaa eikä
tarvittavaa määrää haluttuja käyttöarvoja ja
tämä pyrkimys on ”rajaton”. Tähän Marxin
ja Schumpeterin yhtäläisyys kuitenkin päättyy,
sillä se konkreettinen mekanismi, jolla
Marx ja Schumpeter selittävät kapitalismin
moottorin endogeenisen muutospyrkimyksen
on erilainen. Schumpeter ei kannattanut
työnarvoteoriaa, eikä sen seurauksena
kannattanut Marxin teoriaa lisäarvosta eikä
näkemyästä pääoman ja työvoiman vastak-
kainolosta. Marx johti kapitalismin tek-
nologisen ja organisatorisen vallankumouk-
sellisuuden tarkemmin ottaen siitä, että
tuottavuutta jatkuvasti parantamalla niin
sanotun suhteellisen lisäarvon osuus kas-
vaa. Käytännössä tämä ilmenee Marxin
mukaan yritysten välisen kilpailun tasolla
yritysten pyrkimyksenä olla muita tuot-
tavampia.

Schumpeter jakoi Marxin mallista vain
tämän jälkimmäisen osan. Hänen mukaan-
sa innovaatioiden avulla edelläkävijäyri-
tykset saavuttavat lisävoittoa (*entrepre-*
neurial profit) suhteessa muihin yrityksiin.
Pyrkimys tällaiseen lisävoittoon innovaa-

tioiden avulla on hänen mukaansa kapita-
lismien moottorin polttoaine. Se on voima-
kas polttoaine, koska lisävoitto on aina
väliaikainen, se katoaa vähitellen kilpailun
seurauksena, mikä aikaansaa taas paineen
uusiin innovaatioihin. Tämän puhtaan ta-
loudellisen motiivin ohella Schumpeter
myös korosti, että innovaattoreilla on mui-
takin motiiveja, kuten halu luoda omia
maailmoja sekä luomisen ja aikaansaami-
sen ilo.

Schumpeterin mukaan evolutionaarisen
talousteorian ja tutkimuksen päätehtävä
on keskittyä tähän ydinnäkökulmaan. Sit-
ten kun tutkitaan kapitalismin talouden
historiallista evoluutiota, on kuitenkin huo-
mattava, että osa havaituista muutoksista
selittyy ulkoisista (eksogeenisistä) tekijöis-
tä ja osa taas tuotannontekijöiden käytön
pelkämästä lisääntymisestä (kasvusta). Tär-
kein asia on kuitenkin endogeeninen muu-
tosmoottori, joka on niin voimakas, että
kausaalisuhde ulkoisten tekijöiden (esi-
merkiksi tieteen kehitys) ja kasvutekijöiden
(esimerkiksi väestönkasvu) ja sisäsyntyisen
muutospyrkimyksen välillä on vähintään
kaksisuuntainen. Tätä Schumpeter tarkoittaa
kirjoittaessaan ”Luovan tuhon prosessi”
-katkelmassa: ”Kapitalistisen prosessin evo-
lutionaarinen luonne ei johdu pelkästään
siitä, että taloudellinen elämä tapahtuu
yhteiskunnan ja luonnon ympäristössä, joka
muuttuu ja muutoksellaan muuttaa talou-
dellisen toiminnan olosuhteita. Tämä tosi-
asia on kyllä tärkeä ja nämä muutokset
(sodat, vallankumoukset ja niin edelleen)
usein aiheuttavat teollista muutosta, mutta
ne eivät ole sen perustavia liikuttajia. Kap-
italismin evolutionaarinen luonne ei joh-
du myöskään näennäisautomaattisista väes-
tön tai pääoman lisääntymisistä tai rahoitus-
järjestelmän oikeuksista.”

4. *Yrittäjä, kapitalisti ja luotto.* Marx ei
tehnyt eroa kapitalistin ja yrittäjän välillä,
kun taas usklassinen taloustiede Jean-
Baptiste Saytä (joka omaksui *entrepreneur-*
sanan Richard Cantillonilta) ja John Stuart
Milliä seuraten teki tämän eron. Yrittäjä oli
se joka yhdisti kolme tuotannontekijää

(maan, työvoiman ja pääoman) aikaansaadakseen tuotantoa. Nämä tuotannon tekijät olivat maanomistajien, työntekijöiden ja kapitalistien omistuksessa. Uusklassikoista poiketen Schumpeter antoi yrittäjä- ja yritys-sanoille kuitenkin erityismerkityksen seuraten tässäkin John B. Clar-kin ideaa. Schumpeter kutsui yrittäjiksi vain sellaisia henkilöitä, jotka pystyivät innovaatioihin.

Innovaattori-yrittäjän rinnalla Schumpeterin mallissa yhtä olennainen on kapitalisti. Kapitalismin yrittäjät ja kuluttajat eivät katso menneisyyteen ja suuntautuvat nykyisyydenkin sijasta kärsimättömästi tulevaisuuteen. Tämä piirteen tunnusmerkki, jota ilman Schumpeterin mukaan kapitalismia ei voi määritellä, on luotto. Kapitalismi on hänen mukaansa taloudellinen järjestelmä, joka katsoo jatkuvasti eteenpäin, lyö vetoa tulevaisuudesta luototetuilla riskihankkeilla. Luotto (*credit*, lat. *credo*, minä uskon) tai nykytermein riskipääoma (*venture capital; adventure* eli seikkailu) oli Schumpeterin kapitalismi-määrittelyn ytimessä. Hänen perusmallissaan olikin siis kaksi toimijaa: yrittäjä jota kapitalisti luototti päästen tätä kautta onneksaassa tapauksessa osalliseksi edelläkävijän lisävoitosta. Hän tutki enemmän yrittäjiä, mutta oli silti sitä mieltä, että kapitalismin pääkonttori oli rahoitusjärjestelmä. Yrittäjät ovat kapitalismin aivot ja rahoittajat sen sydän.

Schumpeter tutki paljon eri maiden rahoitusjärjestelmiä ja niiden kykyä luottoekspansioon yrittäjien kasvun tukena. Rahoitusjärjestelmän kehitys ja sen oma ”innovatiivisuus” on yksi kapitalismin sykli-syyden olennainen lähde – kuten olemme viimeisen vuoden aikana jälleen kerran saaneet karulla tavalla kokea.

5. *Stagnaation epätodennäköisyys.* Schumpeterilla oli luottamus siihen, että kapitalismin muutosvoima on varsin rajaton, ei vain tavoitetasolla, vaan myös käytännöllisesti. Hän vastusti klassiseen taloustieteeseen liittynyttä epäilyä, että maataloudessa ja muuallakin vallitsee alenevien tuottojen laki. Rajattomaan evoluutioon

pyrkivä talous saa käytännöllistä tukea länsimaisen luonnontieteen yhtä lailla rajattomasta pyrkimyksestä ymmärtää yhä paremmin luonnonlakeja ja tuottaa tähän tietoon perustuvia keksintöjä, joita yrittäjät voivat ottaa innovaatioidensa lähtökohdiksi. Lisäksi Schumpeterilla oli näkemys ihmisen tarpeiden periaatteellisesta rajattomuudesta ja luottamus suuryritysten kykyyn tuottaa uusia tarpeita moderneilla markkinointimenetelmillä. Edes 1930-luvun pitkä lama ei vähentänyt hänen uskoaan, että ennemmin tai myöhemmin uudet innovaatiot ja muutokset käynnistävät kasvun uudelleen. Tämän takia hän suhtautui kriittisesti Keynesin näkemyksiin vähenevistä investointimahdollisuuksista ja kysyntää painottavaan talouspoliittiseen ajatteluun. Todettakoon, että Schumpeter ei missään käsitellyt tai ennakoanut nykyisenkaltaista keskustelua luonnonvaroista ja ympäristömuutoksista.

6. *Innovaatioiden monimuotoisuus ja hyppäyksellisyys.* Innovaatioista kirjoitettaessa ajatellaan usein, että Schumpeterilla olivat mielessä vain tekniset keksinnöt (inventiot) ja niiden pohjalta tehty, häntä varsinaisesti kiinnostaneet taloudelliset innovaatiot. Tämä käsitys on kuitenkin väärä. ”Luovan tuhon prosessi” -katkelmaan sisältyvä seuraava luettelo ei ole satunnainen: ”Perustava sysäys, joka käynnistää ja ylläpitää kapitalistisen koneen liikettä tulee uusista kulutustavaroista, uusista tuotantovälineistä, uusista kuljetusvälineistä, uusista markkinoista ja kapitalistisen yrityksen luomista uusista teollisen organisaation muodoista.” Vuoden 1911 kirjasta lähtien Schumpeter luokitteli innovaatiot systemaattisesti viiteen ryhmään: uudet tai selvästi parannetut tuotteet, uudet tai selvästi parannetut tuotantomenetelmät, uudet ennen hyödyntämättömät markkinat, uudet raaka-aine- tai välituotelähteet ja organisatoriset innovaatiot yritysten sisällä ja toimialarakenteissa. Schumpeter analysoi enemmän teknisiä innovaatioita, mitä huonoa tapaa myöhempi kirjallisuus pitkään seurasi. Vasta viime vuosina on taas

palattu laaja-alaisen innovaation käsitteeseen, kun puhutaan palveluinnovaatioista, uusista liiketoimintamalleista, globalisaatiosta tai organisatorisista innovaatioista.

Nykyisin on keskeistä tehdä ero vähittäisten innovaatioiden ja radikaalien innovaatioiden välille. Tämä erottelu ei ole niin selvä Schumpeterilla, koska hän useimmiten varasi sanan innovaatio sellaisille uutuuksille, jotka jotenkin merkittävästi muuttavat kulloistakin tasapainotilaa. Innovaatio oli hänen teoriassaan jotakin olennaisesti uutta, epäjatkovaa ja siksi draamaattista seurauksiltaan. Esimerkiksi ”Luovan tuhon prosessi” -katkelmassa Schumpeter arvostelee monopolistisen kilpailun analyysia, jos se on vain staattista analyysia jonkin annetun suhteellisen tasapainoilman ympärillä. Hänen mukaansa innovaatiot murtavat aina tällaiset staattiset asetelmat: ”[Taloustieteilijöiden] huomion monopolisoi käytännössä kuitenkin edelleen kilpailu, joka tapahtuu muuttumattomien olosuhteiden, tuotantomenetelmien sekä teollisen organisaation muotojen jäykkissä puitteissa. Kapitalistisessa todellisuudessa, erotukseksi oppikirjaesityksestä, tällainen kilpailu ei ole olennaista. Ratkaisevaa on kilpailu uusilla tuotteilla, teknologioilla, raaka-ainelähteillä ja organisaatiotyypeillä (esimerkiksi uusilla suuryksiköillä). Tällaisilla tekijöillä kilpaileminen antaa sellaisen ratkaisevan kustannus- tai laatuvedun, joka ei iske niinkään olemassa olevien yritysten voitto- tai tulosmarginaaleihin, vaan niiden perustuksiin ja koko elämään.” Schumpeterin ajattelussa voidaan kyllä puhua pienimuotoisista täydennys- ja parannusinnovaatioista sekä matkimis- ja sopeutumisinnovaatioista, mutta hänen perusnäkemyksensä tulee ymmärrettäväksi vasta, kun kuvaan astuvat radikaalimmat innovaatiot, jotka ovat evoluutioprosessin aikaansaajia, murtavat väliaikaiset tasapainotilat ja käynnistävät siirtymän uuteen tasapainotilaan.

Schumpeterin ajattelua täsmentäen nykyisessä innovaatiotutkimuksessa on tapana korostaa, että useimmiten hallitsevaksi

nouseva uusi innovaatio syntyy siten, että siitä on alkuvaiheessa lukuisia eri tekijöiden kehittämiä variaatioita, joista jokin kilpailun kautta valikoituu vallitsevaksi ratkaisuksi, jota sitten lähdetään parantamaan. Schumpeterin perusmallissa tämä variaatio-valinta-vaihe on yksinkertaistettu. Hallitsevaksi ratkaisuksi muodostuva innovaatio näyttäisi syntyvän suoraan kertamutaationa.

7. *Innovaatiot kapitalismin evoluution endogeenisen aaltomaisuuden selittäjinä.* Marshallin kirjan motto oli ”Natura facit saltus” – luonto ei tee äkillisiä hyppyjä. Schumpeterin taloudessa tapahtuu hyppyjä, joskus jopa seismisiä purkauksia, jotka tapahtuvat historiallisessa ajassa ja ovat palautumattomia. ”Luovan tuhon prosessi” -tekstin alaviitteessä Schumpeter täsmentää: ”[Innovaatioiden aiheuttamat] vallankumoukset eivät tarkkaan ottaen ole jatkuvia vaan tapahtuvat erillisinä ryöppyinä, joita erottavat toisistaan suhteellisen rauhalliset jaksot. Prosessi kokonaisuudessaan toimii kylläkin jatkuvasti siinä mielessä, että aina on käynnissä joko vallankumous tai vallankumouksen tulosten omaksuminen. Yhdessä nämä vaiheet muodostavat ilmiön, joka tunnetaan suhdannevaihteluina.” Tämäkään ei ole satunnainen lause, vaan kiteyttää Schumpeterin yleisvastauksen siihen kysymykseen, jota hän kesällä 1905 kuumeisesti pohti seuratesaan Böhm-Bawerkin ja Bauerin kiivasta sanailua kapitalismin suhdannevaihteluiden ja kriisien syistä. Hänen perusmallinsa (*punctuated equilibria*) oli eräänlainen kaksitahtimoottori, jossa jokin merkittävä innovaatio siihen liittyvine sovellus-, parannus- ja matkimisinnovaatioineen murttaa alkuperäisen tasapainon ja saattaa talouden kasvu-uralle. Vähitellen tämän uudistusaallon sisäinen voima hiipuu ja taloudelliset toimijat keskittyvät sopeutumaan uudistusten aikaansaamaan tilanteeseen. Kaikki eivät tähän pysty ja näin syntyy kriisinomainen vaihe, jonka jälkeen palaudutaan tasaisempaan jaksoon. Rauhoittuneessa tilanteessa toimijat uskaltavat

käynnistää taas uusia innovaatiohankkeita ja niin kaksivaiheinen liike alkaa uudelleen. Vuoden 1939 *Business Cycle* -kirjassaan Schumpeter muutti tämän kaksitahtimoottorinsa nelitahtimoottoriksi jakaen nousu- ja laskuvaiheet kahteen vaiheeseen. Tällä hän halusi korostaa sitä, että nousuvaihe tahtoo yleensä kiihtyä liian kovaksi ja sen seurauksena myös laskuvaihe menee kriiseineen ylilyönnin puolelle tuhoten paljon sellaistaakin, minkä ei oikeastaan olisi välttämätöntä tuhoutua.

1930-luvun kirjoissaan Schumpeter erotti vielä tarkemmin kolme eritasoista suhdannekiertoa. Neuvostoliittolaisen taloustieteilijän Nikolai Kondratieffin 1920-luvulla esittämä teoria niin sanotuista kapitalismin 50–60 vuotta kestävästä pitkistä aalloista oli yksi taso. Toinen taso, 7–11 vuotta kestävä kierto, oli peräisin suhdannetutkimuksen klassikolta, ranskalaiselta Clément Juglarilta. Kolmannen tason Schumpeter omaksui Joseph Kitcheniltä, joka 1920-luvun tilastoaineistosta oli löytänyt noin 2–3 vuotta kestävän suhdannekierron. Schumpeterin mukaan nämä suhdannekierrat esiintyvät rinnan ja voivat voimistaa tai heikentää toistensa vaikutuksia. Lisäksi hän vielä totesi, että jokainen suhdannekierto on pitkälti yksilöllinen myös siksi, että ulkoiset satunnaistekijät löytävät niihin oman leimansa.

Tämä Schumpeterin monimutkainen suhdanneteoria ei saavuttanut suurta suosiota. Useimmat nykyiset innovaatiotutkijat eivät ole halunneet kytkeä innovaatioita näin suoraviivaisesti makrotaloudellisiin suhdannevaihteluihin. Enemmän on tutkittu yksittäisten tuotteiden, teknologioiden tai toimialojen elinkaaria vaiheineen. Jonkin verran suosittuna tutkimusaiheena on säilynyt pitkien aaltojen teoria työväliseen jäsentää kapitalismin evoluution vaiheita ilman tiukkaa olettamusta, että vaiheet seuraisivat jotain tiukkaa säännönmukaista rytmiä. Hyviä esimerkkejä tällaisesta tutkimuksesta ovat Freemanin ja Loucân (2001) sekä Carlota Perezin (2002) analyysit informaatioteknologian pitkän aallon kehityk-

sestä. Tässä yhteydessä Perez ja Freeman ottivat myös käyttöön käsitteen ”yhteiskunnalliset innovaatiot”, joilla he tarkoittivat sellaisia institutionaalisia muutoksia, joilla yhteiskunnat sopeutuvat pitkien aaltojen teknologisiin muutoksiin ja jopa edistävät niitä.

8. *Kasvun sijasta taistelu uuden ja vanhan välillä.* Kapitalismin evoluutio ei ole Schumpeterin mukaan harmonista kasvua, vaan luovaa tuhoutumista, uuden ja vanhan välistä taistelua. Tätä ei ymmärrettä, jos talouden evoluutiota tarkastellaan tuotannontekijöiden, tuotteiden tai kansantuotteen määrällisenä kasvuna tai tuotavuuden makrotasoisena lisääntymisenä. Olennaista on, että kansantuotteen sisältö muuttuu ja taloudellisen toiminnan rakenteelliset ehdot muuttuvat ja että samalla kun uusia yrityksiä, toimialoja ja kansakuntia suhteellisesti nousee, niin joukko yrityksiä, toimialoja ja kansakuntia suhteellisesti laskee. Kapitalismin erityinen voima saada aikaan muutosta perustuu siihen, ettei yksittäisen yrityksen tarvitse ottaa huomioon innovaatioidensa mahdollisesti aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia. Schumpeterin esimerkkiä käyttäkseni: jos uusi rautatieyhteys tuhoaa useita kaupunkeja vanhojen maantieteyksien varsilla, niin muutoksen kustannukset jäävät hävinneiden tai yhteiskunnan maksettaviksi. Tämän takia taloudellinen evoluutio on usein tuskallinen prosessi.

Schumpeter myös korosti Mengeriä ja von Wieseriä seuraten, että taloudelliset sopeutumisprosessit ovat hitaita toisin kuin Walras ajatteli. Edelläkävijän lisävoitto on mahdollinen, koska onnistuneiden edelläkävijöiden kiinniottaminen ei ole helppoa eikä sopeutuminenkaan tapahdu päivissä tai kuukausissa: ”Ollaan tekemisissä sellaisen prosessin kanssa, jonka jokainen vaihe ottaa huomattavasti aikaa ennen kuin se paljastaa todelliset piirteensä ja lopulliset vaikutuksensa.” Markkinamekanismi ei ole Schumpeterin mukaan näkymätön käsi, jonka lähettämien määrä- ja hintasignaalien

varassa yritykset ja kuluttajat joustavasti ja nopeasti reagoivat, vaan pikemminkin pelikenttä, jossa ratkaisut syntyvät kolhiintuneiden ja väsyneiden pelaajien toimesta toisen puolijalan lopulla.

9. *Evoluutio on avoin ja luova prosessi.* Tärkeä syy sille miksi innovaatioiden aikaansaaminen on vaikeaa ja niihin sopeutuminen on hidasta, on talouden evoluution avoimuus. Kyseessä ei ole ennalta määrätty eikä automaattinen prosessi. Schumpeterin kannattama ”Principle of Indeterminateness” lähti siitä, että evoluutio on historiallisessa ajassa tapahtuva prosessi, jota ”sotkevat” ulkoisiin tekijöihin liittyvät sattumat, yhteiskunnan eri sektoreiden epäsynkroniset vuorovaikutukset ja yllättävät luovat innovaatiot.

Juuri tästä syystä Schumpeter ei suostunut toimijattomiin malleihin, vastusti keskiarvoja eikä innostunut keynesiläisestä makrotaloustieteestä, jossa tapahtumat näyttivät olevan seurausta sellaisten aggregaattien kuin Säästäminen, Investoiminen ja Kuluttaminen keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Keynesin kirjassa ei mainita yhtään yritystä nimeltä, kun taas nykyisin pitkälle kehitetyt schumpeterilaiset mallit useimmiten perustuvat yritystasoiseen mikrodataan ja yrityspopulaatioiden analyysiin.

Schumpeterin näkemys taloudellisten toimijoiden käyttäytymisestä ei ylipäätään perustunut oletukseen rationaalisesta laskemisesta. Hän erotti kahdentyyppistä käyttäytymistä. Ensinnäkin on ”sopeutuvaa reagointia” (*adaptive response*), joka perustuu etupäässä aiemmin syntyneiden rutiinien mukaiseen reagointiin. Sitten on luovaa reagoimista (*creative response*), joka perustuu epävarmaan visionomaiseen näkemykseen jostakin uudesta mahdollisuudesta. Sopeutuvaa reagointia on vallitsevaa ja se pitää yllä muuttumattomuutta, ennakoitavuutta ja lyhyen aikavälin tehokkuuttakin, kun taas luova reagointi synnyttää innovaatioita ja vie talouden evoluutiota eteenpäin. Näitä näkökohtia Schumpeter kehittäi muun muassa yhdessä sosiologi Talcont Parsonsin kanssa Harvardissa vuon-

na 1939 pitämällään kurssilla rationaalisuudesta.

Schumpeterin käyttämä rutiinikäsite ja jako sopeutuvaan ja luovaan toimintaan on sittemmin tullut organisaatiotutkimuksessa yleisesti käytetyksi. Sellaiset käsitteet kuin ”bounded rationality” (Herbert Simon), ”exploitation & exploration” (James G. March) sekä staattiset ja dynaamiset rutiinit (Richard Nelson & Sydney Winter) tämentävät eri tavoin Schumpeterin tapaa ajatella.

10. *Yrittäjät innovaatioeliitinä.* Schumpeterin mukaan useimmat innovaattorit epäonnistuvat. Heitä ovat vastassa nykyisten markkinajohtajien saavutetut edut ja aktiivinen vastustus, kuluttajien konservatiivisuus uusien tuotteiden hyväksymisessä ja monet muut esteet ja hidasteet, joita voidaan kuvata kokoavasti esimerkiksi ”polkuriippuvuuden” (David 1985, Arthur 1993) käsitteellä. Lisäksi innovaattori voi ennakoida tulevaisuuden ratkaisun väärin vaihtoehtoisten mahdollisuuksien joukosta, vaikka olisikin oikeassa siinä, että vanha ennemmin tai myöhemmin korvataan paremmalla ratkaisulla. Mistä sitten löytyy se energia ja voima, joka murtaa kulloisenkin tilanteen ”rautahäkin”? Edelläkävijän voiton mahdollisuuskään ei ole automaatti.

Tähän kysymykseen nuori Schumpeter vastasi hieman eri tavalla kuin vanhempi Schumpeter. Nuori Schumpeter seurasi opettajaansa von Wieseriä, joka vastusti Herbert Spencerin näkemystä, että historia voidaan kirjoittaa ilman erisnimiä ja ymmärtää jonkinlaisena spontaanina prosessina. Schumpeter omaksui von Wieserin näkemyksen ja edusti Pareton kaltaista elitististä näkemystä. Schumpeterin mukaan pätevät, energiset, tahtovat, toimivat ja erityisellä johtajuusominaisuudella varustetut henkilöt saavat innovaatioita aikaan. Hänen teoriassaan vain ja ainoastaan näitä henkilöitä kutsuttiin yrittäjiksi erotukseksi rutiineihin tyytyvistä managereista. Schumpeterin mukaan yrittäjyysominaisuudet eivät ole periytyviä, vaan yksilöllisiä ja siksi innovatiivinen yrittäjyys on

mekanismi, jonka avulla yhteiskunnan yläluokka jatkuvasti uudistuu.

Ei ihme, että tämä Schumpeterin erityisesti vuoden 1911 kirjassa esittämä sankariyrittäjien malli herätti voimakastakin kritiikkiä. Myöhemmin Schumpeter työnsikin taka-alalle tätä näkemystään ja alkoi puhua enemmän erityisten innovaatioyrittäjähenkilöiden sijasta yrittäjyyden funktiosta, jota jotkut henkilöt toteuttavat ainakin osan elämästään ja jota voivat toteuttaa myös useiden henkilöiden muodostamat ryhmät.

Yksilöllisen, ryhmän ja organisaatioiden luovuuden tutkimuksia on sittemmin tehty paljon innovaatiotutkimuksen lähi- ja maastossa. Mutta yhtä kaikki nykyisessä innovaatiotutkimuksessa elitismiin suhtaudutaan kriittisesti. Viimeaikojen ehkä suosituin innovaatioteoreetikko Eric von Hippel (2005) otsikoi uusimman kirjansa nimellä *Democratizing Innovation*. Kirjan taustalla on kaksi ajatusta, jotka molemmat olisivat olleet vieraita Schumpeterille. Schumpeterille kuluttajat olivat passiivisia tuottajien objekteja, jotka mainonnan avulla saatiin omaksumaan uusia tuotteita. Von Hippelillä tuotteiden käyttäjät ovat keskeisiä ja tärkeitä innovaattoreita. Schumpeter oli tuottajakeskeinen ajattelija, kun taas nykyisin korostetaan paljon käyttäjien merkitystä ja puhutaan kysyntälähtöisestä innovaatiopolitiikasta, jota esimerkiksi Suomen uusi kansallinen innovaatiostrategia korostaa.

Lisäksi nykyisellä internet-aikakaudella on nostettu keskeiseksi ajatukseksi juuri ”joukkojen viisaus”, ”crowdsourcing”, jonka paraatiesimerkki on Wikipedia tai laajemmin ”wikieconomics”. Nuori Schumpeter olisi ehkä myös oudoksunut viimeaikoina yleistynyttä tutkimusta työntekijälähtöisistä innovaatioista. Schumpeterin puolustukseksi on kuitenkin sanottava, että hänen elitisminsä tulee ymmärrettävämmäksi, jos muistetaan, että hän tarkasteli pääasiassa radikaaleja innovaatioita.

11. *Suuriyrittäjäkapitalismin synnyttäjä uusi innovaatiomekanismi*. Vähintäänkin 1920-luvun lopulta lähtien Schumpeter näki, että hänen alkuperäinen pank-

kiiri-yrittäjä-kaksikon muodostama innovaatiomekanisminsa on saanut rinnalleen toisen, suuryritysvetoisen innovaatiomekanismin. Kirjallisuudessa näitä malleja kutsutaan yleisesti Schumpeter Mark 1:ksi ja Mark 2:ksi. Suuryrittäjämallissa yksittäisen sankariyrittäjän tilalle tulee yritysten suuret T&K-osastot, joissa innovaatioita synnytetään asiantuntijoiden ryhmätyönä. Pankkiirin korvaavat osittain yritysten rahoitusosastot, joilla on omat keinonsa luottoekspansioon. Lisäksi suuret yritykset pystyvät jonkin verran kontrolloimaan kehitystä muun muassa patenttijärjestelyillä. Tämän mekanismin yleistymisen myötä vanhoista yrityksistä tulee innovaatioiden keskeinen lähde ja yritysrakenteen uudistuminen innovaatioiden seurauksena ei ole niin rajua kuin Schumpeterin aiemmassa mallissa. Schumpeterin sanoma ”Luovan tuhon prosessi” -katkelmassa on, että tämä uusi innovaatiomekanismi on tehokkaampi kuin hänen aikaisemmin kuvansa mekanismi.

Schumpeter oli kyllä huolissaan innovaatiotoiminnan byrokraatisoitumisesta ja siitä, että uusi malli kokonaan korvaisi vanhan mallin. Näin ei ole kuitenkaan käynyt. Viime vuosikymmeninä tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että nämä kaksi mallia elävät rinnan ja niillä on osin erilainen rooli innovaatioiden synnyttämisessä. Maittain niiden merkitys vaihtelee. Esimerkiksi Suomessa suuryrityksillä on suuri merkitys, kun taas viime vuosikymmeninä eniten ylistetty innovaatiokehto, Yhdysvaltain länsirannikon Piilaakso muistuttaa paljon Schumpeterin alkuperäistä mallia. Siellähän, ainakin usein esitetyn tarinan mukaan, idearikkaat yrittäjät kohtaavat aamukahviloissa pääomasijoittajia ja käynnistävät parhaimmillaan Googlen kaltaisia hankkeita.

12. *Kapitalismin tulevaisuus ja valtiiovetoinen yhteiskunnallinen innovaatiomekanismi*. Koko 1940-luvun Schumpeter osallistui keskusteluun kapitalismin kohtalosta. Hänen perusteensa oli, että kapitalismin tulevaisuus on todellakin vaakalau-

dalla. Schumpeterin mukaan kapitalismi ei ollut vaakalaudalla siksi, että se oli menestynyt taloudellisesti huonosti. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että kapitalismi menestyy lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna tavalla, joka instrumentaalisuudessaan ja väliaikaisessa tuhoisuudessaan vieroittaa kaikki koko järjestelmästä. Kapitalismi ei ole hänen mukaansa rakastettava järjestelmä. Schumpeterille luova tuho oli kuitenkin eräänlainen ikuinen toivo paremmasta, joka sisältyi hänen erikoiseen määritelmänsä konservatismista vuodelta 1941: ”Tavoitteena on toteuttaa siirtymä nykyisestä yhteiskunnallisesta rakenteesta toiseen yhteiskunnalliseen rakenteeseen minimoimalla inhimillisten arvojen menetykset” (McCraw 2007, 45–46).

Keynesin (1923) tunnetun sanonnan mukaan: ”Pitkä aikaväli on harhaanjohtava opas nykytilanteeseen. Pitkällä aikavälillä olemme kaikki kuolleita.” Ja siksi asioihin pitää puuttua suhdanteita säätelevällä talouspolitiikalla. Schumpeter taas oli sitä mieltä, että nopeat reagoinnit lyhyen aikavälin tuhoisiinkin tapahtumiin voivat häiritä talouden myönteistä kehitystä pitkällä aikavälillä. Vaikka Schumpeter ei ollut markkinafundamentalisti missään uusliberaalissa mielessä, hän ei kyennyt näkemään 1940-luvulla lisääntyneen valtio-interventionismin positiivisia vaikutuksia.

Näin Schumpeter ei nähnyt sitä, että valtiointerventionismi on itse asiassa merkittävä uusi innovaatiomekanismi, vaikka juuri 1940-luvulla syntyi niin sanottu big science -malli. Vähitellen valtion erilaisista interventioista ja tukimuodoista kehkeytyi esiin tiede- ja teknologiapolitiikka, jota nykyisin kutsutaan innovaatiopolitiikaksi. Voi hyvinkin ajatella, että Schumpeter suhtautuisi tähän pitkän aikavälin politiikkaan myötämielisesti, varsinkin kun nykyisen innovaatiopolitiikan yhtenä keskeisenä kohteena on myös julkisen sektorin uusien toimintamallien kehittäminen.

13. *Ei-omistuksellinen innovaatiotoiminta.* Schumpeter tuskin koskaan piti sosialismia toivottavana, mutta välillä silti

todennäköisenä. Teoreetikkona hän oli nuoruudessaan sitä mieltä, että tieteellisen keskustelun kannalta olisi hyvä, jos sosialismia koeteltaisiin käytännössä. Hänellä oli aina elämänsä aikana suorat keskusteluvälit joihinkin aikansa marxilaisiin. Schumpeter tarkasteli innovaatioita kuitenkin olennaisesti kapitalismiin ja yksityiseen omistukseen liittyvänä ilmiönä. Tästä näkökulmasta olisi mielenkiintoista, miten hän kommentoisi nykyisiä vapaan lähdekoodin, avoimen innovaatiotoiminnan ja sosiaalisen median ilmiöitä, jotka kuvaavat uudenlaisen ei-omistuksellisen innovaatiomekanismin syntyä.

SCHUMPETERILAISUUS TÄNÄÄN

Schumpeterin kuoltua hänen maineensa jäi henkiin, mutta valtavirtataloustieteessä hänet siirrettiin alaviitteisiin. Kukaan häntä lähellä olleista myöhemmin kuuluisiksi tulleista taloustieteilijöistä ei jatkanut hänen työtään. Schumpeterille vieraaksi jäänyt makrotaloustieteellinen tutkimus hallitsi alaa seuraavat vuosikymmenet. Kasvuteoriassa 1950-luvulla muun muassa Robert Solowin kehittämä uusklassinen kasvumalli perustui juuri sellaiseen ajatteluun, jota Schumpeter oli vastustanut koko ikänsä (tuotannontekijöiden määrällinen kasvu plus eksogeeninen teknologinen kehitys jäännösterminä). Taloustieteen matematisoituminen kavensi Schumpeterin puolustaman metodisen monimuotoisuuden elin-tilaa. Hän siis näytti epäonnistuneen siinä, mihin hän eniten pyrki: olemaan taloustieteen innovaattori.

Mutta schumpeterilainen ajattelu jäi silti henkiin. Sodan jälkeinen kasvukausi ja lukuisat teknologiset ja muut innovaatiot osoittivat Schumpeterin ajattelun tärkeyden. Schumpeterin löytämät innovaatiomekanismit jatkoivat toimintaansa ja uusia muodostui niiden rinnalle. Vaikka monien tutkijoiden korostama ”polkuriippuvuus” (ymmärrettynä laajasti eräänlaisena menneisyyden painolastina) ja esimerkiksi organisaatioiden ”samankaltaistumisen ten-

denssi” (DiMaggio & Powell 1983) ovat vahvoja voimia, niin silti luova tuho on osoittautunut vielä väkevämmäksi voimaksi. Polkuriippuvuuksia luovien ja polkuriippuvuuksia murtavien voimien keskinäinen tarkastelu erilaisissa rakennemuutoksissa on keskeinen tutkimushaaste.

Yritysten käytäntöjä likeisimmin heijastavissa liiketaloustieteissä, kuten johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa schumpeterilainen ajattelu on hyvinkin vahvaa ilman, että on erityistä tarvetta viitata Schumpeteriin. Sama pätee sosiologis-historialliseen laajaan innovaatiotutkimukseen. Onkin tärkeää huomata, että liiketaloustieteissä ja yrityshistoriatutkimuksessa Schumpeterin innovaatioajattelu on jokseenkin arkista, toisin kuin kansantaloustieteessä, jossa Schumpeterin teoria oletuksineen oli pitkään radikaalisti erilainen vaihtoehto. Kansantaloustieteessäkin uusi endogeeninen kasvuteoria näki kuitenkin

päivänvalon 1980-luvulla (ks. esim. Leiponen & Ylä-Anttila 2000).

Yritysten innovaatiotoimintaa ja valtioiden kehkeytyvää tiede- ja teknologia-politiikkaa ryhdyttiin tutkimaan 1960-luvulla empiirisesti. Tämä taloustieteilijöiden hallitsema, mutta kuitenkin jossain määrin monitieteinen tutkimustraditio, vahvistui vähitellen ja kiteytyi 1980-luvulla nykyisenkaltaiseksi erilaisia suuntauksia sisällään pitäväksi evolutionaariseksi taloustieteeksi (hyvä kuvaus on Lemola 2000, Witt 2008, Andersen 2009) ja muuksi ei-taloustieteelliseksi innovaatiotutkimukseksi. International Joseph A. Schumpeter Society perustettiin vuonna 1986. Schumpeterin romanttisen, vaikkakaan ei kaikin puolin miellyttävän hahmon vetovoima on edelleen suuri, vaikka nykyisin innovaatiotutkimus ja muu tieteen ja teknologian tutkimus on jo selvästi ylittänyt sen mihin Schumpeter jäi.

KIRJALLISUUS

- Andersen, E.S. (2009). *Schumpeter's Evolutionary Economics – A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Engine of Capitalism*. Anthem Press (ilmestyy).
- Arthur, W.B. (1994). *Increasing returns and path dependence in the economy*. University of Michigan Press.
- David, P.A. (1985). "Clio and the Economics of Querty". *The American Economic Review* 75, 332–337.
- DiMaggio & Powell, W. (1983). "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields". *American Sociological Review* 48, 147–60.
- Engels, F. & Marx, K. (1848/1978). *Kommunistisen puolueen manifesti*. Valitut teokset 2. Kustannusliike Edistys.
- Freeman, C. & Louçã, F. (2001). *As Times Goes By: From the Industrial Revolutions to the Information Revolution*. Oxford University Press.
- Leiponen, A. & Ylä-Anttila, P. (2000). "Teknologia ja talouskasvu. Uusien kasvuteorioiden näkökulma". Teoksessa Lemola, T. (toim.). *Näkökulmia teknologiaan*. Gaudeamus. S. 128–148.
- Lemola, T. (2000). "Evolutionaarinen taloustiede". Teoksessa Lemola, T. (toim.). *Näkökulmia teknologiaan*. Gaudeamus. S. 149–175.
- McCraw, T.K. (2007). *Prophet of Innovation – Joseph Schumpeter and Creative Destruction*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Perez, C. (2002). *Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamic of Bubbles and Golden Ages*. Elgar.
- Schumpeter, J. A. (1988). *Essays on Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles, and the Evolution of Capitalism*. Edited by Richard V. Clemence (1951). With a new introduction by Richard Swedberg. Transaction Publishers. (Sixth printing 2003)
- Schumpeter, J.A (1942/1954). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. Fourth Edition with a New Chapter. George Allen & Unwin Ltd.
- Witt, U. (2008). "What is specific about evolutionary economics?" *Journal of Evolutionary Economics* 1, 547–575.